

O VZNIKU A PŮVODU

O historii juda se vedly a dodnes se vedou četné spory. Kdybychom zapátrali v historii, nepochybně bychom našli zmínky o tom, že totožný, nebo alespoň velice podobný druh zápasu se objevoval již ve starém Řecku. Dále pak ve starověkém Římě, a o něco později dokonce i v nedalekém Německu. Dokonce i u nás byly prý již v 10. století známé různé bolestivé chvaty, které se používaly k sebeobraně a v boji s nepřítelem.

Ovšem zápas jiu-jitsu, předchůdce juda, jak ho známe dnes, se nepochybně zrodil na Dálném východě. Nejdříve ve staré Číně. Číňané, při tak moc oblíbených masáží, zcela přirozeně nalézali na lidském těle místa, kde uchopení nebo zatlačení působilo značnou bolest. Tímto způsobem zároveň studovali anatomii a postupně objevovali a mapovali na lidském těle další a další citlivá a bolestivá místa. A právě na základě těchto znalostí následně objevovali i chvaty, které pak sloužily nejen k sebeobraně, ale i k likvidaci nepřítele. Vynález nového způsobu boje však velice přísně tajili.

Ovšem v 17. století bylo tajemství úspěšného způsobu boje vyraženo do Japonska, kde se pod názvy taj-jitsu neboli velké umění, nebo též javara, čili věda obratnosti, velice rychle uchytilo a rozšířilo.

Říká se, že tajemství z Číny vynesl do Japonska mladý lékař Akijama z Nagasaki, který byl tou dobou v Číně na studijní cestě. Náhodou se tam dostal i do náboženské sekty, která se učila tomuto obdivuhodnému způsobu boje, jímž zneškodňovala své nepřátele. Akijamovi se bojové umění velmi zalíbilo, neboť v něm nerozhodovala pouze hrubá síla, nýbrž především lidský rozum a důvtip. Tímto způsobem dokázal i malý, drobný člověk porazit třeba většího a dvakrát silnějšího protivníka.

Již v tehdejší Číně platilo heslo: „Nejmenší námahou – největší výkon.“

Přestože si byl Akijama vědom toho, že takové učení boje bylo v čínských náboženských sektách přísně utajováno – a kdo jej vyradil, byl bez milosti trestán smrtí –, nezalekl se. Učil se. V efektivním bojovém umění se poměrně velice rychle zdokonalil. Po návratu do Japonska pak začal ihned převzaté čínské umění boje úspěšně šířit. Na základě svých téměř dokonalých anatomických znalostí sám vypracoval tehdy zřejmě první vědeckou soustavu dnešního jiu-jitsu, tedy jemného umění. Dokonce sám vynalézal i nové chvaty.

Novému, velice efektivnímu umění boje se s nadšením a obrovským zájmem učily především japonské šlechtické kruhy – samurajové, kterým mohly chvaty často zachránit život. V té době byl totiž v Japonsku rozšířen boj ken-jitsu – umění mečů, kdy proti sobě bojovali dva protivníci ozbrojeni dvěma meči. Komu byl jeden meč z ruky vyražen, byl ztracen. Na základě znalosti nového umění však mohl již téměř prohraný boj samuraj zvrátit a nakonec i vyhrát.

V pozdější době se na jiu-jitsu neprávem tak trochu zapomínalo. Teprve po téměř dvou stoletích začal toto umění zápasu znovu propagovat mladý student a později mistr vyučování, profesor Jigoro Kano.

Název judo, kterého dnes všeobecně užívá celý svět včetně Japonska, není vlastně správný. Správnější a přesnější by bylo užívat názvu kodokan judo.

Profesor Dr. Jigoro Kano, tvůrce juda a zakladatel Kodokanu (škola judo v Tokiu), se narodil 10. prosince roku 1860 nedaleko města Kobe, odkud však jeho rodina přesídlila roku 1871 do Tokia.

V té době procházelo Japonsko periodou velkých, zásadních změn, s nimiž se samozřejmě měnil i způsob života celé říše a jejích obyvatel. Změnou státního zřízení roku 1868 se rozpadl šógunát Tokugava a bylo znovuzřízeno císařství, změnily se samozřejmě i životní podmínky, a to tím spíše, že nový císař určil nový

směr, kterým se nyní mělo Japonsko dát: měla to být cesta západní kultury, cesta, kterou šla Evropa a Amerika.

Současně se zhroutením dosavadního feudálního státního zřízení byly odsouzeny k zániku nejen jeho přehnaté nedostatky, nýbrž vše, včetně vyspělé japonské kultury.

Zákon, kterým bylo roku 1871 zakázáno nosit meče, vyvolal rychlý úpadek všech druhů válečnického umění, z čehož ovšem nebylo a ani nemohlo být vyňato jiu-jitsu. Různé školy jiu-jitsu, podporované některým samurajským rodem, se rázem ocitly na pokraji úpadku.

Jigoro Kano byl v mládí velmi slabý, avšak velmi hrdý, než aby byl ochoten snášet všechna příkoří svých silnějších vrstevníků, od nichž musel leccos vytrpět. Chtěl nějakým způsobem zvýšit svou sílu do té míry, aby se vyrovnal svým násilnickým vrstevníkům, nebo je dokonce předčil. Slýchal občas, že existuje jakési zvláštní bojové umění, s jehož pomocí může malý a slabý člověk překonat daleko silnějšího útočníka. To byl důvod, proč se malý Jigoro Kano rozhodl naučit tomuto umění.

Úpadek starých škol jiu-jitsu zbavil jejich učitele dosavadního zaměstnání, takže jim nezbývalo než hledat si obživu někde jinde. Nebylo proto právě snadné nalézt dobrého učitele jiu-jitsu. Mladý Kano však hledal vytrvale: podařilo se mu nalézt výborného mistra jiu-jitsu Teinosuke Yagiho, který ho naučil základům svého umění. Kano toužící po důkladném poznání tohoto starého umění se postupně sešel s dalšími učiteli Hachinosuke Fukudou a Masamito Iso ze školy Šinyo-ryu a Tsunetoši Iikubou ze školy Kito-ryu a byl těmito třemi vynikajícími učiteli zasvěcen do tajů umění obou zmíněných škol. Po letech pečlivého studia a pozorných úvah založil Jigoro Kano roku 1882 ve svých dvaadvaceti letech vlastní školu, kterou nazval Kodokan a v níž začal vyučovat svému vlastnímu systému, který místo jiu-jitsu nazval jménem judo. Mladého učitele nutila jeho neukojitelná touha po poznání k dalšímu

studiu a zkoumání tajů dalších škol jiu-jitsu. Pro tento účel nelitoval nikdy energie a všechnen volný čas, který mu zbyl po splnění jeho učitelských povinností, věnoval vyhledávání a navštěvování třeba i vzdálených mistrů, jen aby se od nich naučil něčemu novému, co dosud neznal. A tak se mladý Jigoro Kano stal ve svém oboru uznávaným mistrem a dosáhl v něm takové úrovně jako dosud nikdo před ním.

Čím více Kano studoval jiu-jitsu, tím více se utvrzoval ve svém poznání, že je to nejen velmi zajímavé umění, mající možnost velkého uplatnění v praktickém životě, nýbrž i velmi dobrý prostředek pro trénink a vývoj těla i ducha. Toto poznání ho přivedlo na myšlenku využít tohoto umění v podstatně širším měřítku. Nejdříve ovšem bylo

nutno staré umění upravit. Starý systém jiu-jitsu nebyl totiž dostatečně rozvinut a upraven pro tělesný, psychický a morální trénink a vývoj. Každá ze starých škol jiu-jitsu měla své přednosti i nedostatky, a tak dospěl Kano k závěru, že nejlépe bude vybrat si principy několika škol, a tak položit základy, na nichž by bylo možno postavit nový systém jiu-jitsu, třeba jen pro trénink a sebeobranu v praktickém životě.

Tento nový systém nazval kodokan-judo. Nový název pro svůj systém zvolil Kano místo dosud užívaného názvu jiu-jitsu proto, že jeho systém nebyl už jen dosavadním jiu-jitsu. Kano samozřejmě učil JITSU, ale zároveň také DO, což je cesta nebo princip.

Tento nový název se velmi brzy vžil přesto, že před tím, než jej začal pro svůj nový systém užívat Jigoro Kano, užívala tohoto názvu jen jediná ze všech japonských škol, a to škola Yikišin-ryu.

Kano si pro svůj systém zvolil toto málo užívané jméno úmyslně. Chtěl tím odlišit svou novou školu od všech starých.

Přece jen ji ale založil na tom, čemu se naučil od starých mistrů jiu-jitsu, nepovažoval tedy za správné vybrat si název, který by neupomínal na staré bojové umění japonské tradice.

Rovněž pro to, aby nezůstal při běžném a užívaném názvu jiu-jitsu, měl Kano pádné důvody. Jedním z nich je skutečnost, že některé školy jiu-jitsu s oblibou dávaly přednost příliš tvrdým chvatům, které velmi často skončily zraněním, takže mnoho lidí dospělo k závěru, že jiu-jitsu je velmi surové a nebezpečné. V tělocvičnách různých škol, kde nebyl vždycky dostatečný dozor nebo kde nebyl výcvik veden morálně vyspělými cvičiteli a dobrými pedagogy, zacházeli starší žáci zbytečně tvrdě se začátečníky, čímž přispěli ke vzniku názoru, že jiu-jitsu vychovává z mladých lidí rváče a vede k zesurovení jejich povah.

To tedy byly důvody, které profesora Kano vedly ke zvolení názvu judo, k němuž ještě připojil slovo kodokan, aby odlišil svůj systém od juda, kterému kdysi učila škola Yikišin-ryu. Kromě boje beze zbraně ovládal Kano i boj mečem.

Kodokan

Když roku 1882 založil Jigoro Kano svůj Kodokan, našel pro něj útočiště ve starém buddhistickém chrámu, kde měl k dispozici malou místnost s dvanácti rohožemi rozměrů 25 x 35 cm, na nichž v prvním roce cvičilo jen devět žáků. Dnešní Kodokan má velkou sedmipatrovou budovu, v níž je jedna velká a několik menších cvičebních hal, jejichž podlahy jsou vyloženy tatami v celkové výměře kolem tisíce čtverečních metrů. Počet lidí zabývajících se studiem juda dosahuje jen v Japonsku asi dvanácti milionů, nehledě na to, že judo je dnes rozšířeno po celém světě.

Boj o přežití

Roku 1886 získal Kodokan dramatickým způsobem nesporné prvenství a dokázal svou převahu navzdory všem konkurenčním školám a pochybovačům. V té době začaly znovu ožít staré školy jiu-jitsu. Japonská policie si uvědomila nesmírný význam tohoto sebeobraného umění v boji se zločinci, a tak došlo k tomu, že tokijské policejní ředitelství začalo projevovat zájem o oživení tohoto zapomínaného umění a obnovení jeho škol.

Nové kodokan judo se rázem ocitlo ve středu velké pozornosti úřadů i veřejnosti. Jeho vysoké zásady a vyspělá morálka, a tudíž i kladné výchovné působení byly všeobecně oceňovány; na praktický význam v boji se však hledělo poněkud skepticky, a to hlavně proto, že většina starých učitelů jiu-jitsu hovořila o tomto novém systému dosti pohrdavě. V čele nepřátel juda stál bývalý vedoucí učitel jiu-jitsu Hikosuke Tosuko, který byl mluvčím velké skupiny svých žáků a následovníků. Přírozeným důsledkem činnosti těchto lidí bylo ostré soupeření a napjatý vztah mezi školou Totsuko-ryu a Kodokanem.

Posléze došlo k vyvrcholení tohoto soupeření. Roku 1886 bylo na popud prefekta (ředitele) tokijské policie uspořádáno utkání mezi oběma školami. Význam tohoto utkání byl nesmírný, byla to vlastně rozhodující bitva, neboť tu nešlo o nic menšího než o uznání a život toho nebo onoho systému a případná porážka by jistě znamenala konec Kodokanu.

V utkání, na které vyslaly obě školy po patnácti závodnících, oslavil Kodokan nebývalé vítězství: jen dva zápasy skončily nerozhodně, ve všech ostatních zvítězili reprezentanti Kodokanu. Toto rozhodné a dokonale přesvědčivé vítězství zajistilo Kodokanu nesporné prvenství před všemi školami jiu-jitsu, a to nejen pokud jde o vnitřní náplň a morální působení, nýbrž i o praktický význam v boji.

V roce 1891 se Kano oženil se svou ženou Sumako, dcerou velvyslance v Koreji. Měli spolu 9 dětí, 3 děvčata a 6 chlapců včetně Riseie, který se později po svém otci stal hlavou Kodokanu a Celojaponské federace juda.

V roce 1895 začíná období, ve kterém Kano zavádí přesný systém do (do té doby dosti chaoticky vyučovaného) bojového umění. Techniky hodů seřadil do tzv. gokyō, pěti skupin po osmi technikách. Gokyō pak bylo v roce 1922 přepracováno do podoby, kterou se řídíme

dnes. Na přelomu století též zavádí 7 sestav (KATA): Koshiki-no-kata přebírá z Kito-ryu-jujutsu, ostatní kompletně vytváří.

Jedná se o tyto sestavy:

Nage-no-kata – sestava hodů

Katame-no-kata – sestava znehybnění (držení, škrcení a páčení)

Kime-no-kata – sestava sebeobran

Ju-no-kata – sestava pružnosti

Itsutsu-no-kata – sestava pěti základních principů

Seiryoku-zenyo – kokumin – taiiku – tělovýchovná sestava s prvky bojového využití

V rámci Kodokan judo vyučoval jednotlivé techniky, Randori, Kata, Kappo (zdravověda), Goshin-jutsu (sebeobrana). Chtěl, aby tento systém byl komplexem sportu, bojového umění, zachování japonské tradice v podobě poznatků ze starých stylů, tělovýchovy, mentální výchovy, jedince i celé společnosti a v neposlední řadě duchovního vývoje praktikujících. Zdů-

Jigoro Kano s rodinou.

razňoval, že Jutsu je podmnožinou Do. Neměl rád, když některý Judoka chtěl zvítězit pomocí síly namísto čisté techniky.

Dále zavádí systém technických stupňů kyu a dan, což později přebírá mnoho dalších bojových umění. V roce 1907 upravuje cvičební úbor Keiko-gi (nesprávně nazývaný Kimono), a sice – prodlužuje rukávy a nohavice tak, aby kryly a chránily lokty a kolena. Do té doby se používaly kraťasy. Kabátec se naopak výrazně zkrátil do dnešní podoby.

Jigoro Kano dával na cvičení Kata velký důraz. Vždy říkal, že judo je potřeby cvičit v obou směrech, nejen nácvik jednotlivých technik a praktování Randori, nýbrž i pravidelným a častým procvičováním Kata.

On sám vyučoval i prakticoval Kata do velmi vysokého věku. Jeho způsob výuky vždy odpovídal věku a pokročilosti právě vyučovaných studentů. Poté, co přestal cvičit Randori, se jeho důraz na sestavy ještě zvýšil. Jeho záměrem bylo mít studenty, kteří by s Randori začali a časem by se přirozeně dopracovali k sestavám.

Zavedl také dvě základní hesla: Seiryoku zenyo (minimální úsilí, maximální účinnost) a Jita kyoei (vzájemný prospěch). Vytvořil je jako krásné kaligrafie, které jsou dodnes umístěny v Kodokanském muzeu juda.

V roce 1909 zakládá oficiálně institut Kodokan a o tři roky později Oddělení pro výuku instruktorů. V tomtéž roce (1911) přijíždí do Kodokanu Rus jménem A. Oshichenikov a šest let studuje judo, aby získal 2. dan, vrátil se zpět

Jirosaku Mareshiba Kano.

Syn Riseie Kano.

do vlasti a tam prosadil výuku technik judo do výcviku Rudé armády a tajné policie. Také byl aktivním organizátorem při vytváření ruského juda samba ve 30. letech 20. století.

I největší sen posledních let života profesora Jigora Kana se splnil: byla ustanovena Mezinárodní federace juda (FIJ), jejímž předsedou je syn profesora Kana – Dr. Risei Kano, který je zároveň předsedou Kodokanu, hlavního sídla této světové federace a nejvyšší školy juda. Kromě zmíněné světové federace existují kontinentální unie ve všech světadílech a národní federace ve státech, kde se judo studuje.

Je samozřejmé, že Jigoro Kano musel překonat celou řadu překážek, neboť jeho myšlenka nenašla hned pochopení a mnoho nepřátel se snažilo zmařit jeho úsilí.

Jigoro Kano byl neustále zaměstnán a zaneprázdněn. Není se co divit, vždyť již v roce 1881 absolvoval Tokio Imperial University, v roce 1909 se stal prvním japonským členem Mezinárodního olympijského výboru, byl ministrem školství, ředitelem několika škol, členem japonského olympijského výboru, zakladatelem a prvním prezidentem Japonského sportovního svazu, v roce 1922 zakládá Asociaci kodokanských držitelů stupně dan a v roce 1932 společnost Judo Medical Research Society. A kromě toho v rámci propagace sportu a bojového umění cestoval po světě. Tehdejší Československo navštívil hned dvakrát – v roce 1933 a 1936.

Institut Kodokan.